

MĚŘITELNOST VLASTNÍCH NÁKLADŮ VÝROBKŮ SOUKROMÝCH FAREM

Vladimír Brabeneč, Pavla Šařecová

Česká zemědělská univerzita Praha, 165 21 Praha 6 - Suchbátka,
tel. 02 - 3382252 a 3382253, E-mail: BRABENEČ @ PEF.VSZ.CZ

Anotace:

Autoři příspěvku se zabývají některými příčinami, které zhoršují zvláště na soukromých farmách v ČR možnosti přesného změření vlastních nákladů jednotlivých výrobků. S vědomím těžko odstranitelných nepřesností dat uvádějí, podle výsledků výběrového šetření o nákladech zemědělských výrobků v ČR, odhady výnosů plodin a užitkovosti zvířat pro bezztrátovou výrobu (šetření VÚZE Praha) . Příspěvek vychází z řešení grantového projektu Grantové agentury ČR č. 512/94/1307

Summary:

The authors deal with some causes of difficulties in precise determination of single product own costs, especially in the Czech private farms. Knowing about hardly removable data inaccuracies they introduce estimates of agricultural plant yields and animal yields for lossless production based on survey results of agricultural product costs in the Czech Republic (survey of VÚZE, Prague). The paper is based on a project supported by the Grant Agency of ČR No. 512/94/1307.

Klíčová slova:

Zemědělský podnik, zemědělské výrobky, výrobní náklady, ceny výrobků

Keywords:

Agricultural enterprise, agricultural products, production costs, product prices

Při zjišťování vlastních nákladů jednotlivých výrobků má zemědělství řadu zvláštností, které způsobují některé těžko odstranitelné nepřesnosti. Stupeň nepřesnosti je vyšší u soukromých farem se systémem jednoduchého účetnictví. Znalost relace výrobních nákladů a prodejních cen, které lze očekávat po dokončení výroby je, nejen pro zemědělské podniky,

nejdůležitější informací pro rozhodování o výrobním programu. Konkurenceschopnost a možnost dalšího rozvoje podniku na správnosti tohoto rozhodnutí přímo závisí.

1. Problematika měření vlastních nákladů výrobků

Přesné zjištění vlastních nákladů některých výrobků v zemědělském podniku není prakticky možné. Typickým příkladem jsou např. výrobní náklady na 1 l mléka. Zvláště u soukromých rolníků (zpravidla s jednoduchým účetnictvím a výměrou zem. půdy do 200 ha) jsou dojnice, telata, jalovice i výkrm skotu soustředěné v jedné stáji. Ošetřovatel nerozděluje svůj pracovní čas a jednotlivě - event. vůbec - neváží vlastní krmiva pro jednotlivé kategorie v chovu skotu. Proto pracovní náklady, náklady na vlastní krmiva, odpisy staveb a strojů, event. nájemné z pozemků i staveb, úroky z úvěrů a různé režijní náklady lze rozdělit na evidované kategorie: telata, chovné jalovice, výkrm skotu, dojnice (mléko) pouze odhadem, zpravidla značně nepřesným. Ocenění hodiny vlastní práce i jednotky vlastních krmiv je často na jednotlivých farmách značně rozdílné. Tím vznikají obtížně odstranitelné nepřesnosti dat při vyjadřování nákladů na 1 kg přírůstku na výkrm skotu, na 1 kg přírůstku chovných jalovic, na 1 l mléka, obdobné i v jiných chovech zvířat a částečně i v rostlinné výrobě (např. náklad na pronajaté půdě a na vlastní půdě na 1 t výrobku, např. brambor).

Novým, dosud neřešeným problémem rozpisu nákladů na jednotlivé výrobky jsou „režijní“ položky typu nájemné za půdu, stavby a techniku, úroky z úvěrů a další položky. Nové technologie přinášejí problém, zda shodně ocenit vedlejší výrobek (chrást cukrovky, slámu) spotřebovaný v živočišné výrobě nebo zaoraný na organické přihnojení.

Z výše uvedených důvodů je nutno výrobní náklady, zjištěné ve výběrovém šetření u zemědělských výrobců za r. 1993 i r. 1994 (VÚZE Praha) pokládat spíše za orientační informaci o úrovni nákladů. Např. náklady na výpočetní techniku, poradenské služby a software nejsou často do nákladů jednotlivých výrobků farmářů započteny. Jisté zkreslení o úrovni nákladů fyzických osob mohou přinést i značné daňové úlevy, platné na 3 roky - zpravidla roky 1993-95 pro podnikatele v zemědělské prvovýrobě.

2. Hranice intenzity výroby pro bezztrátovou výrobu výrobků

V tabulce 1 jsou z výsledků výběrového šetření VÚZE Praha u 100 právnických a u 145 fyzických osob v zemědělství za r. 1993 o vlastních nákladech odvozeny pro ceny za výrobky placené zemědělským výrobcům (v průměru za ČR v roce 1994) hranice intenzity pro bezztrátovou výrobu vybraných výrobků. V tabulce 2 je stanovena průměrná rentabilita výroby pro hektarové výnosy a užitkovosti zvířat v podnicích, zařazených do výběrového šetření. Při porovnání se značně ztrátovým hospodářským výsledkem celého zemědělství ČR v r. 1993 i v r. 1994 je zřejmé, že náklady ve výběrovém šetření jsou neúplné. Zvláště

u podniků fyzických osob neobsahují, resp. podceňují v nákladech odpisy, úroky z úvěrů, náklady hodiny vlastní práce a některé další celopodnikové položky. U výkrmu prasat nutno zvýšit hranici přírůstku pro rentabilní výrobu na 1 kg hmotnosti prodávaných prasat na 0,55-0,60 kg přírůstku ve výkrmu za den, protože výroba 1 kg selat a 1 kg přírůstku v předvýkrmu je výrazně dražší než 1 kg přírůstku prasat ve výkrmu. S vědomím těchto obtížně odstranitelných nepřesností je nutno k obsahu tabulek 1 a 2 přistupovat.

Tabulka č. 1

Vlastní náklady v r. 1993 v ČR u hlavních zemědělských výrobců a odvozená hranice bezztrátové výroby (při cenách roku 1994 a podle výsledků výběrového šetření VÚZE Praha o nákladech za rok 1993).

Výrobek	Náklady v Kč na 1 ha, 100 krmných dnů		Prům. cena za jednotku v Kč	Hranice intenzity výroby pro bezztrátovost	
	Právnícké osoby	Fyzické osoby		Právnícké osoby	Fyzické osoby
Pšenice oz.	8619	9195	2500 /t	3,45 t/ha	3,68 t/ha
Žito	7482	8841	2400 /t	3,12 t/ha	3,68 t/ha
Ječmen jar.	7774	8013	2600 /t	2,99 t/ha	3,08 t/ha
Hrách jedlý	9843	(9843)	4400 /t	2,24 t/ha	2,24 t/ha
Řepka olejná	10635	8415	5300 /t	2,01 t/ha	1,59 t/ha
Cukrovka	28959	24211	750 /t	38,6 t/ha	32,3 t/ha
Brambory	48650	36045	2500 /t	19,5 t/ha	14,4 t/ha
Dojnice	6457	6442	6,5 /l	9,9 l/d.	9,9 l/d.
Jalovice chov.	2045	2305	35 /kg	0,55 kg	0,66 kg
Skot výkrm	2324	3421	33 /kg	0,70 kg	1,04 kg
Prasata výkrm	1327	1332	28 /kg	0,44 kg	0,48 kg

Pozn. U hrachu - fyzické osoby nesledováno, převzato od právnícké osoby

Z údajů tab. 1 i 2 vyplývá, že dosahovaná cena za jednotku výrobku rozhodujícím způsobem ovlivňuje jeho rentabilitu. Tato cena je nejvíce ovlivněna relací mezi aktuální nabídkou a poptávkou po výrobku a u většiny výrobků i dosaženou kvalitou.

Ekonomická úspěšnost výrobků zemědělských výrobců v r. 1993-94 (v souboru výrobců ve výběrovém šetření VÚZE Praha)

Výrobek	Právnícké osoby			Fyzické osoby		
	Intenzita výroby	Průměr. cena	Procento rentab.	Intenzita výroby	Průměr. cena	Procento rentab.
Pšenice oz.	4,6	2500	33	4,1	2500	12
Žito	4,0	2400	28	3,8	2400	3
Ječmen jar.	3,8	2600	27	3,8	2600	23
Oves	3,6	2200	21	3,6	2200	-1
Hrách jedlý	2,5	4400	12	2,5	4400	12
Řepka olejná	2,3	5300	15	2,2	5300	39
Cukrovka	38	750	-2	38	750	18
Brambory konz.	23	2500	18	21	2500	46
Dojnice-mléko	11 /d.	6,50	11	10	6,50	11
Jalovice chov	0,60 /d.	35	3	0,60	35	-9
Skot výkrm	0,75 /d.	33	6	0,85	33	-18
Prasata výkrm	0,65	28	37	0,60	28	26

3. Závěr

Přestože je přesné zjištění vlastních nákladů jednotlivých výrobků v zemědělství obtížné, je třeba měření vlastních nákladů v zemědělství věnovat maximální pozornost. U fyzických osob v zemědělství vlastní náklady často závisejí též na cenách a dostupnosti služeb a rozsahu pronajaté půdy a dalšího majetku. U všech zemědělských výrobců velmi výrazně vlastní náklady celého podniku ovlivňuje rozsah úvěrového zatížení, které vlastní náklady o úroky (zpravidla o 15-18%) zvyšuje. Bez ohledu na typ podniku lze očekávat, že rozdíly hospodářských výsledků mezi špatně a dobře řízenými zemědělskými podniky se budou zvětšovat.

Literatura:

- Brabenec, V., Šařecová, P.: Výsledky z výzkumu ekonomických specifik současné zemědělské výroby. *Zemědělská ekonomika* 41, 1995, č. 6, s. 253-259
- Hanibal, J.: Nákladovost zemědělských výrobků v zemědělských podnicích ČR za rok 1993, Výzkumná studie č. 14, VÚZE Praha, 1994